

یوزپلنگ دریا در سواحل جزیره لارک + عکس

عضو هیات علمی موسسه تحقیقات علوم شیلاتی و همکاران غواصاش حین گشت زنی در محدوده آب‌های پیرامون جزایر تنگه هرمز موفق به مشاهده و تصویربرداری از گله 6 عددی از نهنگ‌های پایلوت باله کوتاه در آبهای نزدیک ساحل جنوب جزیره لارک شدند.

عضو هیات علمی موسسه تحقیقات علوم شیلاتی و همکاران غواصاش حین گشت زنی در محدوده آب‌های پیرامون جزایر تنگه هرمز موفق به مشاهده و تصویربرداری از گله 6 عددی از نهنگ‌های پایلوت باله کوتاه در آبهای نزدیک ساحل جنوب جزیره لارک شدند.

فریدون عوفی در گزارش خود از این گشت آورده است با توجه به ترکیب گروهی نهنگ‌های دیده شده که به گفته وی اولین نهنگ‌های پایلوت باله کوتاه (سیاه ماهی) مشاهده شده در آب‌های ایرانی خلیج فارس هستند، این نهنگ‌ها متعلق به یک گله کوچک (خانواده) شامل دو نر (احتمالاً یکی از نمونه‌ها نابالغ)، دو ماده بالغ و دو نمونه بسیار جوان (کمتر از یک سال) بوده اند که میانگین طولی نمونه‌های بزرگ بالغ حدود ۲.۵ تا ۳ متر، نمونه نابالغ ماده حدود دو متر و نمونه‌های جوان حدود ۱.۵ متر برآورد و تخمین زده شد.

عضو هیات علمی موسسه تحقیقات علوم شیلاتی در خصوص ویژگی‌های رفتاری مشاهده و ثبت شده، گفت: تحرکات گروه مذکور نشان‌دهنده حضور در منطقه امن ساحلی و در واقع حضور در زیستگاه زمستانی و سپری کردن دوره زمستان‌گذرانی به خصوص دوره تغذیه فعال جنس ماده (پس از زایمان) و همچنین نوزادان بوده است. هیچگونه ترس و استرسی از حضور قایق نداشته و کاملاً به قایق نزدیک می‌شدند و لمس و نوازش کردن آنها (و حتی تصویربرداری از فاصله بسیار نزدیک) کاملاً امکان پذیر بوده است. مدت زمان حضور و مشاهده این گله به مدت طولانی - حدود پنج ساعت - در سطح آب و در یک محدوده مشخص نزدیک به ساحل (جایجایی‌های عمود به ساحل) انجام شد. هر چند به نظر می‌رسد این حرکات بر اساس ویژگی‌های رفتاری این گروه از نهنگ‌های کوچک در تقابل با اثر امواج به خصوص در محدوده شکست امواج (Surf zone) بوده است. غوص‌های زیر آبی انجام گرفته حدود ۱۰ تا ۱۵ دقیقه عمدتاً از سوی نمونه‌های بالغ ثبت شد.

در یکی از نمونه‌های جوان آثاری از خراشیدگی و لکه قارچی (احتمال عفونت ناشی از حمله و یا ضربه از سوی ماهیان بزرگ جثه گوشتخوار نظیر کوسه ماهیان) در ناحیه پیشانی و زیر چشم مشاهده شده. همچنین بر روی ناحیه پشتی و باله پشتی نمونه‌های بالغ نر آثار جراحت (احتمال درگیری با سایر مهاجمان و شکارچیان و یا نزاع تولید مثلی جنس‌های نر با یکدیگر) کاملاً مشخص بوده است.

این محقق افزود: تمام مراحل رفتاری طی این مدت توسط دوربین عکاسی و فیلمبرداری ثبت و یادداشت برداری شده ولی به علت نامساعد شدن شرایط دریا و دور شدن گله از بخش ساحلی و حرکت به سمت آبهای دور از ساحل، عملیات تعقیب (مشاهده و مستند سازی) نیز پایان پذیرفته و علیرغم در اختیار داشتن وسایل و تجهیزات غواصی و فیلمبرداری زیر آب، امکان غواصی و تصویربرداری در زیر آب نیز فراهم نشده است.

نهنگ پایلوت باله کوتاه (سیاه ماهی) با نام علمی «Globicephala macrorhynchus» و اسامی انگلیسی «Short-finned pilot whale, Pacific pilot whale, Black fish» از راسته «Cetacean»، زیر راسته «Odontoceti»، خانواده «Delphinidae» است.

نهنگ پایلوت باله کوتاه عموماً به رنگ تیره (سیاه، خاکستری، قهوه‌ای) هستند که به همین علت به آنها، ماهی سیاه (Black fish) نیز گفته می‌شود.

به لحاظ جثه از گروه پستانداران دریایی میان جثه با طول حدود ۳.۵ تا ۶.۵ متر (نمونه‌های بالغ) هستند. بچه‌ها به هنگام تولد حدود ۶۰ کیلو گرم وزن و ۱.۵ تا دو متر طول دارند. تعداد دندان‌ها در جلو هر ردیف آرواره هفت تا ۹ عدد به صورت دندان‌های تیز و کوتاه می‌باشد.

همانند سایر پستانداران دریایی دندان‌دار (Odontoceti) از دندان‌ها صرفاً برای گرفتن و نگهداری طعمه (و نه برای جویدن) استفاده می‌کنند و در حقیقت غذا را کاملاً می‌بلعند.

از فاصله طولانی با عدم امکان مشاهده سر و پوزه و باله سینه‌ای، احتمال اشتباه در تمایز این گونه نهنگ با نهنگ‌های پایلوت باله بلند (Long finned pilot whale - Globicephala melas) که در حوزه اقیانوسی هند آرام (Indo-Pacific) حضور دارد، به لحاظ شکل باله پشتی و پوزه، وجود خواهد داشت.

نهنگ پایلوت باله کوتاه همچنین با دو گونه دیگر موجود در منطقه یعنی نهنگ قاتل کاذب (False killer whale Pseudorca crassidens) و نهنگ قاتل کوتوله (Pygmy killer whale - Fersa attenuate) که در منطقه خلیج فارس و دریای عمان حضور دارند، از نظر شکل ناحیه پشتی و باله پشتی، مشابهت دارد.

اطلاعات اندکی از وضعیت و ویژگی‌های زیستی و رفتاری جمعیت‌های جهانی گونه نهنگ پایلوت باله کوتاه (به استثناء جمعیت منطقه ژاپن) در اختیار می‌باشد ولی تاکنون جمعیت‌های مستقل آبهای ژاپن، کارائیب، جزایر قناری، فیلیپین، اندونزی به اثبات رسیده‌اند.

به نظر می‌رسد که گله‌های منطقه دریای عمان (تنگه هرمز) و دریای عرب و حتی خلیج بنگال، وابسته به جمعیت مستقل پاکستانی-عمانی معروف به جمعیت «PAKOMAN» باشند که وابستگی به دریاها و خلیج‌های کناره‌ای ناحیه اقیانوسی هند آرام دارند.

عوفی در توضیح ویژگی‌های زیستی و زیستگاهی نهنگ‌های پیلوت باله کوتاه می‌افزاید: بر اساس منابع مربوط به کلیدهای مصور شناسایی میدانی (Illustrated Field Guide)، نهنگ‌های پیلوت در گروه بندی ریخت شناسی از پستانداران دریایی «سیاه‌ماهی» (Black Fish) و در گروه بندی زیستگاهی از پستانداران دریایی «دلفین‌های اقیانوسی» (Ocean Dolphins) و در گروه بندی اندازه و جثه، از پستانداران دریایی «میان جثه» (۵.۳ تا ۵.۶ متر) محسوب می‌شوند.

مناطق گرمسیری و نیمه گرمسیری، آب‌های اقیانوسی و دریاهای معتدل را به عنوان زیستگاه اصلی ترجیح می‌دهند. عمدتاً در دسته‌های کم جمعیت ۱۰ تا ۳۰ عددی و به طور محدود و نادر در دسته‌های چند صد تایی مشاهده می‌شوند. معمولاً در آب‌های کم عمق ساحلی و به خصوص بعد از منطقه شکست امواج نزدیک سواحل قابل مشاهده هستند. به نظر می‌رسد که در نظام رهبری گروه‌های نهنگ‌های پیلوت، نوعی رهبری ماده‌ها مشاهده می‌شود. مهاجرت و جابجایی گله‌های آنها منطبق با فصل و مکان تولید مثلی و تخم‌ریزی اسکوئید و ماهی مرکب و همچنین جریان‌های دریایی اقیانوسی انجام می‌گیرد.

تغذیه اصلی از اسکوئید و ماهی مرکب است، اما از ماهیان نیز تغذیه می‌کنند. با توجه به اینکه در شکار اسکوئید و ماهی مرکب در آب‌های عمیق از مهارت ویژه‌ای برخوردار هستند، به آنها «بوز پلنگ اعماق دریا» (Cheetahs of the deep) لقب داده‌اند. بلوغ جنسی ماده‌ها (و اولین زایمان) در سن ۱۰ سالگی و سن آنها تا ۴۰ سال گزارش شده است.

از پستانداران دریایی خلیج فارس و دریای عمان تاکنون تعداد ۲۶ گونه متعلق به راسته آب‌بازان (Cetacean) و یک گونه متعلق به راسته گاوهای دریایی (Sirenia) گزارش شده است. از این تعداد هشت گونه متعلق به زیرراسته وال‌های بدون دندان - بال‌دار (Filter whale - Mysticeti) و ۱۸ گونه از زیرراسته وال‌های دندان‌دار (Toothed whale - Odontoceti) هستند.

به گفته این محقق، در دی ماه ۱۳۸۶ هم تعداد چهار عدد باقیمانده اسکلت و جمجمه تقریباً کامل این گونه در سواحل شنی ماسه‌ای جنوب جزیره سیری توسط وی مشاهده و مشخصات اسکلت‌های مورد نظر به طور کامل بررسی و بیومتری شدند. نتایج بررسی‌ها نشان دهنده تلف شدن چهار نمونه بالغ از گونه نهنگ پیلوت باله کوتاه بوده است که در همین ارتباط گزارش مستندی نیز با عنوان «قبرستان نهنگ‌های پیلوت خلیج فارس» (The Persian Gulf Pilot whales graveyard) به دو زبان فارسی و انگلیسی منتشر شد ولی با توجه به اینکه مستنداتی از چگونگی و علل تلفات (احتمالاً آب‌آورده شدن توسط جریان‌های دریایی و امواج از سایر مناطق شرقی، گرفتار شدن در ادوات صید - تورهای محاصره‌ای و گوشگیر، و یا سایر عوامل ناشناخته) در اختیار نبوده است، صرفاً منجر به منظور نمودن حضور این گونه در خلیج فارس در گزارش‌ها و مقالات مربوطه شده است.

بر اساس گزارش‌ها و مقالات منتشر شده، حضور نهنگ پیلوت باله کوتاه از آب‌های دور از ساحل دریای عمان (بخش عمانی) و دریای عرب گزارش و تایید شده است، ولی از آب‌های خلیج فارس و تنگه هرمز گزارش‌ها مشکوک و تایید نشده بوده‌اند. همچنین در آخرین مقالات منتشر شده با هدف بازنگری سیستماتیک مبتنی بر بازبینی گزارش‌ها و مستندات، نتایج حاصل از بررسی نمونه‌های اسکلت و جمجمه موزه‌ای و بررسی نمونه‌های تلف شده در سواحل و یا مشاهدات میدانی دریایی، این گونه در فهرست ۲۷ گونه‌ای پستانداران دریایی خلیج فارس و دریای عمان گزارش و اعلام شده است.

هر چند گونه نهنگ پیلوت باله کوتاه در قالب کنوانسیون‌ها و یادداشت‌های تفاهم منطقه‌ای حفاظت از پستانداران دریایی کوچک، در مناطق گسترده‌ای از جهان نظیر دریای بالتیک، دریای شمال، دریای سیاه، دریای مدیترانه، شمال شرق اقیانوس اطلس و همچنین غرب آفریقا و جزایر منطقه اقیانوس آرام، مورد توجه قرار گرفته و مشمول قوانین حفاظت و حمایت جهانی اعلام شده است، متأسفانه با توجه به اینکه از نظر اطلاعات و داده‌های زیستی و جمعیتی دچار کمبود در سطح جهانی می‌باشد، در نتیجه از دیدگاه طبقه‌بندی «IUCN»، در گروه گونه‌های «Data Deficient DD» طبقه‌بندی شده است.

نهنگ‌های پیلوت به عنوان یکی از گروه‌های گونه‌ای پستانداران دریایی از نظر صید و تجارت (عمدتاً از سوی ژاپن) محسوب می‌شود و حتی یکی از غذا‌های ویژه و مورد علاقه در ژاپن، گوشت کبابی و سرخ شده در روغن ماهی همراه با برنج و ترشی زنجبیل می‌باشد که در رستوران‌های سنتی به نام «Izakaya» تهیه و ارائه می‌شود.

عوفی در گزارش خود با اشاره به این که براساس مطالعات آرشیوی و بررسی منابع موجود در بسیاری از منابع فارسی و تعدادی از منابع خارجی که طی چند دهه گذشته مرتبط با حیات وحش و پستانداران ایران و آسیا منتشر شده به حضور گونه نهنگ پیلوت باله کوتاه اشاره‌ای نشده، تأکید کرده است: عدم گزارش از سوی محققان و نویسندگان احتمالاً نه به دلیل عدم حضور گونه در منطقه، بلکه می‌تواند به دلیل عدم مشاهده و یا مستنداتی در ارتباط با نمونه‌های اسکلت و جمجمه، کمبود اطلاعات و منابع آرشیوی، احتمال اشتباه در شناسایی نمونه‌های مشاهده شده، عدم اولویت در معرفی فهرست گونه‌های پستانداران دریایی (نسبت به پستانداران خشکی ایران)، عدم گسترش زیستگاهی و پراکنش جغرافیایی محدود در منطقه و یا فراهم نبودن و امکانات محدود جهت اجرای بررسی‌های میدانی و دریایی باشد.

مشاهده و گزارش اخیر از نهنگ پیلوت باله کوتاه در آب‌های ایرانی خلیج فارس تنگه هرمز، نه تنها حضور قطعی این گونه را در

منطقه (زیستگاه اصلی) مشخص می کند، همچنین وابستگی جمعیتی آن را به لحاظ تغذیه، زمستان گذرانی و حتی تولید مثل و سپری کردن دوره اولیه نوزادان تازه متولد شده را در محدوده جزایر تنگه هرمز (قشم، هرمز، لارک و هنگام) و احتمالا آبهای پیرامونی سایر جزایر منطقه دور از ساحل (سیری، ابوموسی و...) به اثبات می رساند.

این موضوع نشاندهنده امنیت زیستگاهی و تطابق پذیری استراتژی زیستی و تولید مثلی پستانداران دریایی (به ویژه نهنگ های پیلوت) با محدوده تنگه هرمز و بخش های ورودی خلیج فارس می باشد.

هر چند که این منطقه به عنوان محیط دریایی با ریسک بالای استرس های محیطی و تنوع فعالیت های انسانی نظیر حمل و نقل دریایی و احتمالا الودگی ها همیشه مورد توجه سازمانهای ملی و منطقه ای جهت حفاظت از محیط زیست دریایی قرار داشته است.

عضو هیات علمی موسسه تحقیقات علوم شیلاتی در پایان با اذعان به این که ابهاماتی در خصوص احتمال حضور این گونه در محدوده سایر استانهای جنوبی کشور (خوزستان و بوشهر) و یا کشورهای عربی حوزه جنوبی خلیج فارس (کویت، عربستان، بحرین و قطر) و در واقع پیشروی مهاجرت و جابجایی آنها تا مناطق داخلی وجود دارد، آورده است: دست یابی به حقایق موجود و پاسخگویی به سوالات و ابهامات این موضوع مستلزم بررسی های بیشتر میدانی و در صورت امکان پایش و تعقیب گله های پستانداران دریایی به روش های مختلف (نظیر علامت گذاری و یا ردیابی هوایی) است که مطمئنا نیازمند بودجه و اعتبار لازم و بکارگیری دانش و فناوریهای جدید خواهد بود.

در این میان ارتباطات منطقه ای و همکاریهای چند جانبه کشور های منطقه در قالب تعهدات منطقه ای (ROPME Sea Area) از اهمیت ویژه ای برخوردار می باشد.

از طرفی ارائه و انتشار اخبار و مستند سازی (عکس و فیلم) نیز از سوی افراد مختلف که در محیط های ساحلی دریایی فعالیت می کنند، می تواند بخشی از اطلاعات و داده های مورد نیاز باشد که در نهایت منجر به تکمیل بانک اطلاعات زیستی و زیستگاهی جمعیت های منطقه دریای عمان و خلیج فارس با هدف اجرای برنامه های حفاظت از پستانداران دریایی می شود. (ایسنا)